

Satu Soppela-Hyle

Kerttu 1916–1966

Kerttu 1916–1966

Satu Soppela-Hyle

Kerttu 1916–1966

Kerttu 1916–1966

© Satu Soppela-Hyle

Kansi ja taitto: Satu Soppela-Hyle

Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki,
bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hampuri,
Saksa

ISBN: 978-952-80-8481-5

Tämä kirja on omistettu äidilleni.

OSA 1

Tammikuu 1916

Kalpeankeltainen kuunsirppi valaisi paksujen hankien peittämää maisemaa, jossa harmahtavat rakennukset uinuivat hiljaisessa yössä. Pihapiirissä oli pieni tupa, navetta, aitta ja pihan perällä saunarakennus, jonka ikkunasta pilkotti valoa.

Saunan sisällä oli juuri syntynyt uusi ihminen. Lapsenpäästäjä läpsäytti vastasyntynyttä takapuoleen ja lapsi kirahti hentoiseen itkuun. Uupunut äiti päästi syvän huokaisun ja ummisti kiitollisena silmänsä. Synnytys oli ollut vaikea ja lapsenpäästäjä oli saanut tehdä kaikkensa, että oli saanut lapsen ulos synnyttäjän kupeista. Nyt Hilma laski lapsen pellavaisen pyyhkeen päälle saunan alalauteelle ja kuivitti lapsen. Hän kietoi lapsen puhtaaseen kapaloliinaan ja laski tämän äitinsä rinnalle. Saunassa oli hämärää, vain pari pärettä valaisi tilaa.

”Nyt sait ittelles pikkupiian ja pikku-Untosta tuli isoveikka”, Hilma lausahti hyvillään onnistuneesta synnytyksestä.

”Vai tyvärkö sieltä tuli?”, Mari kysyi hämmästyneenä, ”luulin vattan muo’osta, että sieltä olis tulossa toinen poika”.

”Olekkö nä jo nimen miettiny valamiiksi?”

”Kerttua minä oon ajatellu, oman äitini mukaan.”

”Koitetaanpa, joko ne jäläkeiset tulis ulos”, Hilma sanoi ja paineli Marin alavatsaa.

Hetken perästä Hilma kiiruhti kuun valaiseman pihamaan halki. Lumi narskui huopikkaiden alla ja yllä kaartui tähtikirkas yö. Pakkasta taisi olla pitkälti kolmattakymmentä astetta ja se otti hengitykseen jo tuolla lyhyellä matkalla. Märkäjärven kylässä oli ollut jo pitkään kireä pakkasjakso, joten olisihan pakkaseen pitänyt jo tottua. Hilma vetäisi tuvan ovenkahvasta ja tupsahti hämäänsä pirttiin. Eenokki istui pirtin pöydän ääressä päreen valossa ja näytti huolestuneelta. Pikku-Unto nukkui pienessä päästä vedettävässä sängyssään sikeästi, eikä havahtunut Hilman sisälle tuloon.

”Tyvär sieltä tuli, kaikki on hyvin”, hän kiirehti sanomaan Eenokille.

”Luojalle kiitos!”, hengähti Eenokki. ”Joko Marin saa hakia pirttihiin nukkumahan?”

”Kyllä sinä voit jo tulla hakemahan, minä kannan lapsen, otan tuosta vähän suojaa mukahan.”

Hilma kääräisi vastasyntyneen lampaantaljaan niin, ettei lapsesta näkynyt nenänpäätkään. Eenokki kahmaisi varovasti vaimonsa syliin kääräistyään ensin viltin tämän ympärille.

”Minä vien sinut pirttihiin lämpimähän, pääset omaan sänkyhys nukkumahan”, hän sanoi hellästi vaimolleen, ”taisit olla aika lujiilla tämän lapsen kanssa”.

Niin alkoi pikku-Kertun elämäntaival, tammikuisena pakasyönä, Kuolajärven pitäjässä, Suomen suuriruhtinaskunnassa.

Heinäkuu 1919

Heinäkuun paahtava aurinko valaisi kirkkaasti heinäpeltoa ja kauempana olevaa komeaa punamullattua taloa ja sen kukoistavaa puutarhaa. Eenokki ojensi selkäänsä suuremmaksi ja pyyhkäisi hihallaan hikeä otsaltaan. Lakinreuhka suojasi pahimalta paahteelta, mutta armottoman kuuma heinää tehdessä silti tuli. Paarmojen armeija seurasi koko ajan mukana, eikä hän välittänyt enää hätyytellä niitä pois.

Eenokki oli Marin sekä tilan renkien ja piikojen kanssa ollut heinänteossa varhaisesta aamusta asti. He olivat vuoroin niittäneet ja vuoroin haravoineet ja koonneet heinät seipäille. Puolista oli käyty päärakennuksessa syömässä ja kahvit oli piika tuonut pellon laitaan, mutta muutoin ei ollut juuri taukoja pidetty.

Pellon toisella reunalla hääri haravan kanssa Mari ja hänen lähellään ahkeroi pikku-Unto. Vaikka eihän poika niin pikkuinen ollut enää, johan hän kävi seitsemättä. Poika oli kovin polleana saadessaan tehdä aikamiesten töitä, vaikka eihän hänelle sentään vielä viikatetta uskaltanut käteen antaa. Unto sai tyytyä isänsä tekemään pikkuharavaan, jolla hän kasasi heinää seipään

viereen. Kertun he olivat jättäneet naapurin Miina-muorin hoi-viin, siellä oli muitakin kylän kakaroita Miinan vahdittavana.

Eenokki niitti tasaisesti heinää ja samalla muisteli vanhaa koti-tilaa Pielavedellä, jonka hän oli jättänyt taakseen jo vuosisadan vaihteessa. Eipä ollut kotitila pystynyt enää neljännelle pojalle elantoa tarjoamaan, vaikka toiselle ja kolmannelle oli vielä loh-kottu omat tilat vanhimman pojan perittyä kotitilan. Eenokki muisteli olleensa melkoisen katkera tuohon aikaan isävainaal-leen ja veljilleen. Ovet paukkuen hän oli lähtenyt tiehensä heti kun ensimmäinen sopiva tilaisuus siihen tarjoutui. Kuolajärven valtavat metsät kutsuivat miehiä ympäri suuriruhtinaskuntaa puunkaatoon laajoille erämaasavotoille. Pielavedeltäkin oli läh-tenyt peräti kymmenkunta nuorta miestä paremman elannon perässä. Eenokki oli kahdenkymmenenkolmen, kun saapui Kuo-lajärvelle, mies parhaassa iässään.

Mari oli muuttanut Kuolajärvelle vasta vuosia myöhemmin. Oli-han hän Eenokkia lähes kymmenen vuotta nuorempikin. Mari ei ollut vielä kahtakymmentäkään tullessaan Kuolajärvelle sa-

vottaemännän hommiin. Hän oli kotoisin Heinävedeltä, pohjoisen Savon pitäjästä, köyhästä torpasta, josta oli pakko ollut lähteä muualle elantoa ansaitsemaan.

Eenokki ja Mari tapasivat toisensa vuoden 1910 talvena, Mätkjärven kylässä järjestetyissä iltamissa. Eenokki tarttui nyt haravaan ja alkoi ripeästi nostella heinää seipäille, joita tilan yksi rengeistä oli kiertänyt pystyttämässä. Kylläpä tuntui haikealta muistella sitä talvista iltaa, jolloin Eenokki oli nähnyt ensimmäistä kertaa nuoren Marin istumassa salin seinustalla ujoikon näköisenä. Eenokki oli rohkaissut mielensä ja käynyt pyytämässä Maria tanssimaan, ja puhetta olikin sitten piisannut koko illan ajan.

He olivat tunteneet heti jotakin samanhenkisyyttä toisissaan. Lieneekö sillä ollut vaikutusta, että molemmat olivat kotoisin niin kaukaa etelästä ja kummankin puheenparsi oli kovin erilainen paikallisiin verrattuna. Nykyisin kumpikin oli jo omaksunut paikallisen murteen, eikä heistä enää kuullut karjalaisuutta tai savolaisuutta. Oli ollut helpompi sopeutua ympäristöön kuin ylläpitää omaa erilaisuuttaan. Eikä Savon murretta ollut oikein

ymmärretty Kuolajärvellä, eikä sen kummemmin Karjalan murrettakaan.

Kun Eenokki ja Mari olivat tajunneet, että heidän välillään oli niin vakava tunteenpalo, ettei sitä voinut enää millään sammuttaa, he alkoivat miettiä vihille pääsyä ja perheen perustamista. Eenokki kävi kysymässä Kotavaaran isännältä tilusten perukoilla tyhjillään olevasta torpasta, sopisiko siitä tehdä kontrahti. Hän halusi alkaa viljellä pientä peltoplanttia ja samalla vähän kunnostaa torpan rakennuksiakin. Isäntä suostui tähän, kun taksvärkkipäivistä sovittiin, ja niitä taksvärkkipäiviä nyt tänäkin kuumana heinäkuun päivänä suoritettiin.

Illalla olisi ehtoopalan jälkeen vielä lähdettävä omalle pellolle niittämään heinää kumoon ja Mari saisi tulla haravoimaan ja nostamaan heinää seipäille. Yöunet jäisivät taas vain muutama tuntiin, mutta onneksi sentään kesäyönä valoa piisasi aina pikkutunneille asti, eikä yöllistä lyhyttä hämärää voinut edes pimeäksi sanoa.

”Riittää jo tältä päivältä, nyt saatta lähtiä”, isäntä huuteli pellon laidalta.

Eenokki ja Mari lähtivät Unton kanssa suuntaamaan kohti kotitalonsa naapuria ja pikku-Kerttua hakemaan. Miina-muori oli keitelletty poronlihasoppaa päivän aikana ja huikkasi portailta:

”Tulukaa syömään lihasoppaa, minä oon tehenny sitä niin ison satsin, että riittääpi teilleki!”

”Kiitosta vaan muorille, tullaanha met mieluusti ottamaan il-tasta. Missähän päin se Kerttu meneepi?”, kyseli Mari.

”Tuolahan nuo kläpit kisuavat mettän laissa käpylehemiensä kans ja ohan sillä Kertulla se nukentekelekin mukansa”, Miina naurahti.

Mari oli talvella tehnyt päreestä ja puukepakosta nukenvarta-lon, jolla oli pehmeä kankainen pää ja jolle hän oli ommellut ha-mekankaan jäännöspalasta pikku mekon. Silmät hän oli tehnyt napeista ja lankahiuksiakin oli nukke saanut. Kerttu oli raahan-nut nukkea lähes joka paikkaan mukanaan, eikä se enää ollut mikään siisti näky, silmätkin olivat hukkuneet jo aika päiviä sit-ten.

Kun Unto ja Kerttu oli saatu yöpuulle, menivät vanhemmat jat-kamaan työntekoa lähipellolle. Sellaista se oli torpparin arki,

kun kuu oli torpparin aurinko, ja himmeänä sirppinä se näkyi nytkin taivaalla olevan. Ei siinä juuri lepoaikoja tunnettu eikä työtuntien perään kyselty, kun sopiva heinäpouta osui kohdalle.

Maaliskuu 1920

Komea poro makasi selällään puulavan päällä ketarat levällään. Eenokki oli aamulla ostanut sen lähistön porotilalliselta ja teurastanut sen pihan perällä. Mari oli auttanut ottamaan veret talteen ja iltasella oli odotettavissa herkkua veripalttua. Eenokki vetäisi terävän puukon tupestaan ja sujautti sen poron leukanahan alle ja lähti kuljettamaan puukkoa pitkin poron vatsaa kohti peräpäätä.

Kerttu juoksi vikkelaasti kovettuneen hangen päällä kohti naapuria, jonne oli saanut luvan mennä leikkimään samanikäisen Tyyneen kanssa. Unto kuului hakkaavan polttopuita navetan päässä olevassa liiterissä. Hän oli nyt seitsemän vanha ja auttoi mielellään isäänsä kaikessa missä vain pystyi. Maaliskuinen aurinko paistoi kirkkaasti, muttei jaksanut kovin paljon vielä lämmittää.

”Olekkonä kuullu, jotta Resu-Mattiki on viimein päässy kotiinsa?”, Mari kysäisi seuratessaan miehensä tarkkaa työskentelyä poronnan parissa.

”Nykkö vasta”, Eenokki ihmetteli, ”johan siitä kapinasta on aikaa pian kolomatta vuotta”.

”Se raukka oli mennyt niin huonohon kuntohon sielä Hennalan vankileirillä, eikä sillä ollut oikein rahaa, millä tulla kotia. Oli viettänyt pitkiä aikoja jossakin köyhäintalossa ja kerännyt voimia. Sitten se jaksanut tehdä sen verran töitä, että oli pystynyt jatkamaan matkaa tänne Kuolajärvelle”, Mari muisteli kylän naisilta kuulemaansa.

”Jaa-a, no olikohan se pystynyt lähettämään mitään sanaakaan kotiansa, vai luuliko se net, jotta se on kuollut?”, Eenokki kysyi.

”Kuolleena net oli sitä pitänyt, ja vanhaa äitiä oli oikein syvästä ottanut, kun poika viimein oli palannut kotia laihutuneena ja vanhentuneena. Oli se luojan lyky, jotta me pystyimme pysyttelemään siitä kapinasta erillään, eikä sinua ammuttu eikä viety vankileirille”, Mari huokaisi.

”Olihan se, ja hyvä oli seki, kun uskalsimme antaa piilopaikan pahimmaksi ajaksi isännän veljelle”, Eenokki tuumi. ”Isäntähän piti meidän puolia siinä synkimmässä kostovaiheessa.”

Eenokki irrotti komean turkin ja alkoi sitten irrottaa poron kalvoja. Tästä porosta he saivat ison määrän kuivalihaa ja suolalihaa. Mari jo odottelikin suolatiina valmiina, että upottaisi

Kerttu on tositapahtumiin pohjautuva esikoisromaani Kuolajärvellä vuonna 1916 syntyneestä torpan tyttärestä, joka kokee elämässään niin suurta rakkautta kuin traagisia menetyksiäkin.

Kirja on elämänmakuinen kertomus köyhän perheen tyttären nuorena solmitusta avioliitosta, sota-ajan evakkona olost, perhe-elämästä sodassa traumatisoituneen puolison rinnalla sekä lapsista, joita kaikkia Kerttu ei saa pitää. Ennen kaikkea Kerttu on väkevä selviytymistarina vahvan naisen elämästä.

Kirjastopäällikkönä työskentelevä Satu Soppela-Hyle ammentaa kirjaansa aineksia oman sukunsa tarinoista.

9 789528 084815